

Milan Stibilj

Možnosti za revitalizacijo nacionalne glasbene kulture (ob predvideni selitvi pariške glasbene knjižnice v Slovenijo)

„Prevladujoč vtis, ki ga imam o jugoslovanski glasbi, so ali atletski makedonski plesalci ali pa guturalno pojoče srbske gospe“, je skoraj pred tremi desetletji ugotovil ameriški violinist, dirigent in muzikolog Harrison Ryker, ki je raziskoval glasbo 20. stoletja ⁽¹⁾. Medtem se stanje ni prav nič spremenilo. Za Slovence se je v nekem pogledu celo poslabšalo: naši folklorni ansambli po izgubi „jugoslovanske folklorne ponudbe“ nimajo kaj prida pokazati, saj smo Slovenci na folklornem področju kar zelo ubogi. Vse kar imamo so obmejni tuji vplivi (denimo v Beli krajini), dičimo pa se z alpsko folkloro v obliki narodne-zabavnosti, ki se razprostira od slovenske Gorenjske preko Avstrije tja do nemške Bavarske vključno s Švico. Slovenski plesni folklorni ansambli pa se menda morajo danes pri programiranju (seveda s strani slovenske države subvencioniranih) gostovanj v tujinu pomagati - le tako so za tamkajšnje gledalce vsaj malo zanimivi - z makedonskimi plesi, kar pri nas obravnavajo očitno kot kulturno in politično sprejemljivo. Na področju zabavne dejavnosti imamo strankarsko podpirano zabavnjakarsko fašistoidnost ⁽²⁾, medtem ko na našem tovrstnem trgu prevladujejo hrvaški pop-ansambli.

Vse to pravzaprav ne sme presenečati, če smo videli televizijsko oddajo o zgodovini in pomenu Slovenskega okteta, ki je bila pravo pravcato ogledalo slovenskega glasbeno-zgodovinskega in muzikološkega dilentalizma. Voditeljica, ki naj bi bila diplomirana muzikologinja, je na ravni branjevskega klepeta z vsemi močmi vzdrževala oblikovanje ljubkih legend, ki jih je slovenska glasbena zgodovina, predvsem novejša, tako polna. Gledalci oddaje niso mogli izvedeti, da je Slovenski oktet zgolj in nič drugega kot narodno zabavni ansambel, da je bil politična, takorekoč udbaška tvorba na osnovi Kardeljeve „ugotovitve“, da je ansambel osmih moških glasov najbolj, kolikor sploh ne edini avtentični muzikalni izraz slovenskega življa, ter da je „oktetomanija“, ki je ustanovitvi Slovenskega okteta sledila, napravila ogromno dodatne škode slovenskemu zborovskemu petju, ki je v teh letih vidno propadalo. Slovenski oktet je imel v svoji prvi zasedbi le to srečo, da je v njem sodelovalo nekaj folkloristično primernih pevcev, med njimi predvsem operni tenorist Janez Lipušček, ki pa si je z sodelovanjem pri oktetu praktično uničil svojo operno kariero ⁽³⁾. Ker pri nas lahko očitno vsak šari po glasbeni stroki in nihče - še najmanj pa naši glasbeniki - ne ve, kaj sploh govori, je bilo tudi ob tej oddaji odveč pričakovati kakršnegakoli ustreznega odmeva s strani, denimo Akademije za glasbo, Oddelka za muzikologijo na ljubljanski Univerzi ali celo Društva slovenskih skladateljev. Tudi se je sicer naša takoimenovana glasbena „stroka“ ves povojni čas ukvarjala z ugajanjem oblastnikom, ti pa so jim dovoljevali vzdrževanje privilegijev, ki so bili utemeljevani s funkcijami in ne z glasbenim talentom in znanjem

„Slovenska muzikologija je bolj ali manj jalova veda“, je v svojem časopisnem prispevku „Žaganje istih drv“ ugotovil poročevac Marijan Zlobec⁽⁴⁾ in spet ni bilo nikogar, ki bi vsaj malo protestiral. Kako ničen je strokovni in tudi socialni ugled naše

Akademije za glasbo je pokazal odsev v medijih, ko je ta poskušala z igrano prizadetostjo in pomočjo sodišča uveljavljati pravico do svoje, po mnenju tamkajšnjih profesorjev krivično okrnjene nekakšne „časti“. Tudi v tem primeru je takoimenovana glasbena stroka ostala brez glasu.

Na kratko lahko ugotovimo, da je slovenska glasbena kultura mrtvo področje, ki se le s smislom za zunanje učinke in v dobro napihnjenosti našega nacionalizma in tradicionalnega občutka za kramarijo hrani zgolj z uvozom. Res se zdi, da so Slovenci sicer koreniti nacionalisti, da pa pri tem nimajo niti kančka nacionalne zavesti in nacionalnega ponosa, kar tudi dokazujejo mnoga dejanja našega političnega življenja. Za glasbeno področje je pri nas značilno prav infantilno nekritično ^(5,6) podpiranje popularništva, kar že ima in bo tudi v bodoče lahko imelo fatalne posledice za obstojnost slovenske nacionalne kulture v celoti in s tem neposredno tudi za naš miselni razvoj, brez katerege bomo v evropski družbi ostali to, kar se zdi, da sedaj v glavnem tudi smo: trebušni kramarji.

Ob tem se moramo soočiti z osupljivimi znaki, da smo Slovenci, enako kot drugi narodi nekdanje Jugoslavije, dobesedno cepljeni z - seveda ob istočasni kramarski preračunljivosti razglašanja naše pripadnosti demokraciji - oboževanjem totalitarizma, ki nam omogoča kar uspešno otepanje pred grozečim vdorom evropskega razmišljanja, s čimer v bistvu podpiramo in vzdržujemo domala dobesedno nacionalno razpršeni odpor do vsake oblike intelektualizma, ki nas bi lahko vendarle odrešil iz totalitarizma izhajajočega črednega razmišljanja, ki nam je - usodna napaka - še vedno bistvena in nezamenljiva sestavina našega nacionalnega obstoja. Mi ne stremimo po samostojno razmišljujoči osebnosti, temveč k človeku, ki je del množice in se tako počuti navidezno varnejšega in to ne glede na dejstvo, da je prav kolektiviziran človek kot socialno nepomemben del skupnosti ne le lahko, ampak tudi praviloma prav brutalno, dobesedno suženjsko izkoriščan. Če smo kljub evforiji zmagoslavnosti naše državnosti - za katero se zdi, če odštejemo brutalno izkoriščanje načrtno vzdrževanega brezpravja, da sploh ne vemo, kaj bi z njo počeli - vsaj malo sposobni presoditi dogodke naše bližnje zgodovine in našo sedanjo okolico⁽⁷⁾, bomo tudi v današnjem političnem delovanju spoznali pred vsem skrb po nadaljevanju represije intelektualizma vsake vrste, tudi intelektualizma kulture. Kako potuhnjeno skrivamo vse nekdanje in sedanje medčloveške anomalije za ščitom borbe proti fašizmu, s katero si peremo možgane in teroriziramo vse okoli sebe z lažno moralo, s čimer brez sramu in brez duhovnega odpora vzdržujemo vzdušje totalitarizma ko ugotavljamo, da "oni uprizorijo ... elemente fašizma, jih predstavijo v njihovi privlačnosti, ... ne bežijo, kot to dela običajna plehka levičarska misel, njo je strah fašizma, beži pred privlačno močjo fašizma, jo je strah, s čimer kaže na lasten nerazčiščen kompleks do fašizma, Laibach da spregovorit, če naj tako rečem, fascinantni strani fašizma ..."⁽⁸⁾. Vse to pa je ne le dolgoročno gledano težko kaj drugega kot znak nacionalnega samomora s političnimi sredstvi.

Čuvanje lastništva naše trebušne trgovinice v tokovih današnjih evropskih gospodarskih gibanj gotovo ne bo moglo trajati v nedogled in ko se mu bomo morali odpovedati ter se istočasno posloviti od našega kar zelo

šovinističnega nacionalizma, ki je praviloma vedno spremljevalec črednega obnašanja, bomo ostali po lastni krivdi tudi brez avtentične nacionalne kulture, brez nacionalne in socialne identitete, brez odrešilne moči skupnosti samostojno mislečih ljudi. Naša politična usmerjenost nedvoumno vodi v to smer, pri čemer si bi lahko kdo mislil, da glede na našo slepo samozaverovanost v svoje, po lastnem mnenju izjemne in tudi v svetu enkratne sposobnosti, drugačne usmerjenosti in pričakovanih izsledkov niti ne zaslužimo.

Če pa gledamo trezno v bodočnost in spoštujemo našo kulturno zgodovino, ki nam je zagotovila nacionalno identiteto in z njo tudi nacionalni obstoj, ki je z obilo sreče omogočil celo ustanovitev samostojne državne tvorbe in če se zavedamo, kaj nam vse to lahko pomeni in da je kal vsega tega v vitalnosti ustvarjalne kulture in znanosti, ki jo - naj bo jasno poudarjeno - nikoli niso oblikovali politiki (saj so se v nedavni zgodovini ukvarjali predvsem z zločinskimi prijemi eliminiranja vseh, tudi namišljenih in umetno ustvarjenih nasprotnikov, z vsakovrstnimi zločini proti človečnosti), temveč z večkrat neprecenljivim osebnim žrtvovanjem prav kulturni delavci v našem celotnem zgodovinskem razvoju, potem moramo ukrepati in to ne nazadnje prav na področju glasbenih dejavnosti. Kajti prav glasba je tista umetniška dejavnost, ki se v vseh civilizacijskih okoljih resnično lahko razvija šele na osnovi več ali manj vrhunsko oblikovanih miselnih potencialov, je takorekoč najvišji sočasni izraz celotne miselne in umetniške strukture neke družbe oz. naroda.

Gotovo je odveč opozarjati na znanstveno že davno in vedno znova ugotovljeni izjemen vpliv glasbene vzgoje na miselni, torej intelektualni razvoj, kar je gotovo osnovano na njenem očitnem vzpodbujanju abstraktnega razmišljanja, kar pravzaprav glasbo kar zelo oddaljuje od vegetativnega dojemanja. Glasbo moramo obravnavati kot miselno zahtevno dejavnost, saj tudi je gotovo nekšna simulacija razmišljanja in zanimivo je, da v stanju gensko pogojene duševne bolezni, ki bolezensko onemogoča miselno kontrolo, vendarle pušča bolniku možnost, da ob nesposobnosti za pisanje in reševanja osnovnih računskih nalog poleg izjemne klepetavosti z neverjetno bogatim in celo duhovitim izražanjem in ob lastni oceni, da zmore "misliti glasbo", ostaja tudi izjemna dojemljivost za zvočne učinke⁽⁹⁾. Tako gledano si lahko predstavljamo, kako neprimerno in hkrati nevarno je obravnavati glasbo kot nekakšno spontano umetniško izražanje brez miselne osnove. To pa je prav to, kar pri nas delamo celo z državnim vsiljevanjem, podprtim z čredno miselnostjo niti ne zelo prikritega totalitarizma.

Prav gotovo ni osamljena ugotovitev, da je slovenska glasbena kultura pristala na najnižji možni točki svoje perspektivnosti, ali bolje rečeno: brezperspektivnosti. Zato je treba, kolikor smo seveda sploh zainteresirani za celoviti nacionalni kulturni razvoj, ukrepati takoj z oblikovanjem organizacijske strukture, s pomočjo katere bo mogoče srednjeročno in dolgoročno zagotoviti pogoje za sistematično in strokovno vrhunsko razvijanje nacionalne glasbene dejavnosti in s tem zagotoviti tudi kvalitativno vrednoteno in nemoteno - to je brez komercialnega vmešavanja - delovanje talentiranih posameznikov na vseh glasbenih področjih od ustvarjalnosti preko poustvarjalnosti tja do zgodovinskih in muzikoloških raziskovanj.

Trenutno imamo enkratno priložnost, da izkoristimo dogovorjeno selitev francoske notne knjižnice iz Pariza v Slovenijo in v povezavi s to akcijo ustanovimo Slovenski glasbeni center, ki bo lahko zagotavljal organizacijsko bazo za prizadevanja po strokovnem razvoju slovenske nacionalne glasbene kulture na najvišji možni ravni. Skupaj z mednarodno notno knjižnico bi lahko na prvi stopnji delovanja Slovenskega glasbenega centra uresničili nujno potrebno banko podatkov, kar je po stroških, opremi in kadrovskih zahtevah vsekakor najbolj enostavna, čeprav za delovanje celotnega Centra nadvse pomembna, gotovo neobhodna naloga. Poleg reševanja vrste nalog, za katere imamo malo izkušenj ali pa smo celo brez njih, se bomo gotovo soočali s kadrovskimi problemi v zvezi s strokovnimi profili. Zato bomo morali sestavljati načrtovani Center postopoma (tudi z ozirom na sprotne možnosti za pridobitev ustreznih strokovnih sodelavcev, ki jih danes v naši neposredni okolici predvsem zaradi akutne zanemarjenosti glasbenega visokega šolstva ni videti), takorekoč modularno in ob tem brez najmanjšega popuščanja glede na vrhunske strokovne zahteve. Na kratko tudi to: ne potrebujemo Slovenskega glasbenega centra, ki ne bo sposoben strokovno odgovorno uveljavljati muzikalno miselnost, ki smo jo tako zelo zanemarili.

Predvideni Slovenski glasbeni center bo moral biti pravno formalno in strokovno organiziran in bo moral zagotavljati uresničevanje nalog na naslednjih organizacijsko-strokovnih področjih, ki se v tem trenutku v našem kulturnem življenju ali sploh ne izvajajo, ali pa se izvajajo nenačrtno in zgolj priložnostno:

Banka podatkov (avtorji, izvajalci in publicisti, podatki o delih oz. delovanju)

Bančna dejavnost (posredovanje bančnih uslug, kreditov, investicij in sponzorstva, delovnih naročil, štipendij in dr.)

Založništvo (notno, knjižno založništvo in založništvo zvočnih in video medijev)

Prireditvena poslovalnica (organizacija koncertne dejavnosti in strokovni srečanj doma in po svetu, mednarodne izmenjave)

Propagandna dejavnost (popularizacija slovenske umetniške glasbe, slovenskih glasbenih del in izvajalcev)

Gotovo je odveč poudarjati, da si pri prizadevanjih za uveljavljanje slovenske glasbe, tako ustvarjalnosti kot poustvarjalnosti, teoretičnega in znanstvenega delovanja, ne smemo privoščiti nobenega popuščanja v stilu sklicevanja na našo "majhnost", še manj pa na "ljubkost" naše narodno-zabavnosti. Vpeljati je treba neusmiljeno osebno strokovno odgovornost, saj je nedvoumno, da bo uspešnost celotnega podviga zavisela izključno od doslednosti strokovnih kriterijev. Lahko rečemo, da se bo gotovo bolje celotnemu načrtu odpovedati, če ne bomo sposobni zagotoviti vrhunskih strokovnih meril.

Po drugi strani pa bo pomemben uspeh že, če bo uresničen prvi del predlaganega delovnega programa, to je oblikovanje banke podatkov, saj bo ta omogočila celoten in natančen pregled slovenske dejavnosti na glasbenem področju in s tem tudi kvalitativno osnovo za nadaljno delo, pri čemer moralna vzpobuda gotovo ni na zadnjem mestu.

O p o m b e

- (1) Bogdan Pogačnik, DELO, Ljubljana, 15. decembra 1973
- (2) Milan Stibilj: Provokacija provokacije, predavanje
Naši razgledi, Ljubljana, 11. in 25. junija 1993
- (3) Direktor ljubljanske Opere Demetrij Žebre je hotel Lipuščku prepovedati sodelovanje v Slovenskemu oktetu, ker je trdil - izkazalo se je, da je imel prav - da si bo zaradi drugačnega pevskega nastavka pokvaril glas. Kot pa je pri nas normalno, je zmagala politika nad stroko in seveda denarci nad premišljenostjo.
- (4) Marijan Zlobec, DELO, Ljubljana, 2. oktobra 1998
- (5) Holandski avtor literarne uspešnice takole ocenjuje popularno glasbo: „Ta glasba je primitivna, harmonsko nezanimiva, ritmično enolična in melodično enostavno otročarija“ (Spiegel, 1997/33)
- (6) Milan Stibilj: Kultura iz pločevinke, KULTURA, Ljubljana, februar 1997
- (7) V svojem prispevku "Teufelspakt mit langem Schatten - Der Weg in die Katastrophe" (DER SPIEGEL. 35/1999, str. 127) je berlinski profesor za novejšo zgodovino med drugim zapisal: "Hitler hat nicht nur die deutschen Mythen zerstört, er und der Nationalsozialismus sind selbst zu einem deutschen Mythos geworden, der wie ein gewaltiger Felsblock den freien Blick auf die vorangegangene deutsche Geschichte versperrt". Primerjave z našimi povojnimi dogajanjem se dobesedno vsiljujejo.
- (8) Primer sprevrženega razmišljanja S. Žižka, ki je sicer razglašen "filozof", sicer pa tudi strankarski ideolog, v okviru televizijskega razgovora na Televiziji Slovenija dne 13. januarja 1994 v zvezi z očitkom francoske televizije in tednika Nouvelle Observer, da Republika Slovenija takorekoč uradno podpira fašistoidne izgrede rock-ansambla Laibach.
- (9) Gensko pogojena duševna zaostalost, Williams-Beuren-Syndrom, ki se poleg izstopajočih zunanjih znakov kaže v presenetljivi mešanici sposobnosti govorno-muzikalnega ter velikih pomanjkljivosti logičnega in prostorskega miselnega sveta.

Milan Stibilj, avgust 1999

Vse pravice pridržane